

хідному стані. Перелік таких випадків передбачає ч. 2 ст. 91 КТМ України і включає наявність недоліків, що становлять загрозу заподіяння шкоди навколишньому середовищу; несплату встановлених зборів, штрафів та інших платежів; рішення Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

За зазначеними підставами капітан морського порту має право затримати судно до усунення виявлених недоліків чи до моменту сплати належних зборів, штрафів або інших платежів. Якщо недоліки не можуть бути усунуті на місці, судну надається можливість проходу на найближчу судноремонтну верф. Про затримання судна негайно повідомляється судновласник, на якого покладаються витрати, пов'язані із затриманням судна. Затримання судна в порядку ст. 91 КТМ України не обмежено ніяким терміном, на відміну від затримання згідно із ст. 80 КТМ України.

Література

1. Ходаковская А. Инвестиции в государственные порты: реалии и перспективы. — К.; О.; Николаев: Междунар. юрид. служба Украина, 2006. — www.mjrs.com.ua.
2. Кодекс торговельного мореплавання України від 23 травня 1995 року // Відомості Верховної Ради України (далі — ВВР). — 1995. — № 52. — Ст. 349; ...із змінами, внесеними згідно із Закопами № 590/97-ВР від 21 жовтня 1997 р. // ВВР. — 1998. — № 2. — Ст. 5; ...№ 762-IV від 15 травня 2003 р. // ВВР. — 2003. — № 27. — Ст. 209; ...№ 662-IV від 3 квітня 2003 р. // ВВР. — № 30. — Ст. 247; ...№ 2705-IV від 23 червня 2005 р. // ВВР. — 2005. — № 33. — Ст. 427.
3. Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів: Затв. Законом України від 22 березня 2001 р. № 2333-III.
4. Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 29 лютого 1996 р. № 269 (у ред. постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 р. № 431).
5. Чикановский В. А., Шарапов В. В. Охрана окружающей среды в морских портах. — О.: Друк, 2006.
6. Шпилевой К. О., Короткий Т. Р., Буряченко А. Н. Арест судов: международно-правовое регулирование. — О.: Феїкс, 2004.

УДК 349.422.2(477)

Є. М. Римар

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

Вивчення будь-якого явища передбачає розгляд не тільки його природи, а й моменту виникнення, генезису, змін. Усе це стосується і правових явищ. Ідея прийняття Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» [1] була висунута ще в 1991 р., але з багатьох причин його прийняли лише 17 липня 1997 р. (аналогічний закон у Російській Федерації був прийнятий у 1995 р.). Закон України містить положення, спрямовані на відродження сільськогосподарських кооперативів на засадах міжнародних кооперативних принципів, гос-

подарської ініціативи, а також на підвищення ефективності господарювання в сільському господарстві.

Отже, фактично в 1997 р. з прийняттям Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» розпочався новий етап розвитку сільськогосподарської кооперації, появи справжніх кооперативних організацій у сільському господарстві. Підтвердженням цьому є також вміщення норм щодо загального статусу кооперативних організацій у Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 р. (ст. ст. 163–166) [2], Господарському кодексі України від 16 січня 2003 р. (ст. ст. 94–111) [3] та прийняття спеціального Закону «Про кооперацію» від 10 липня 2003 р. [4]. Саме цей Закон у ст. 4 закріпив основні принципи кооперації.

Принципи права виводяться як його основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значимістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення права [5, 95]. Звідси випливає, що принципи кооперативного права характеризуються основними засадами конституційного права громадян на об'єднання, правового опосередкування кооперативних відносин, кооперативних принципів і відображають суттєві положення кооперативного права, специфіки предмета, методів регулювання.

Перш ніж давати характеристику принципам кооперативного права, потрібно проаналізувати фундаментальну концепцію кооперації, визначити характерні особливості організації кооперативів і кооперативних систем, дати класифікацію кооперативних принципів і кооперативної практики, порівняти міжнародні кооперативні принципи і кооперативну практику з основними кооперативними принципами і практикою їх застосування в Україні. На підставі всебічного аналізу кооперативних принципів і деяких аспектів кооперативної практики визначити, на яких засадах, в якій формі і в яких межах можна кооперативні принципи втілити в законодавство України і реалізувати в практиці кооперативної діяльності.

Щоб дати належну оцінку основним кооперативним принципам в Україні, треба зупинитися на їх трансформації в процесі міжнародного кооперативного руху, який започаткували рочдельські ткачі на початку XIX ст. в Англії (саме у невеличкому місті Рочдель виникло перше споживче товариство). Три основних принципи споживчої кооперації впровадили рочдельські ткачі: щоб ціни споживчого товариства за проданий товар відповідали цінам звичайної роздрібною торгівлі, а не оптовим, оскільки тільки в цьому разі дохід буде досить значним, дасть змогу шляхом невеликих відрахувань посилити обігові кошти кооперативу і мати вільну готівку, яка значно зміцнює його економічну силу; весь дохід від споживчої кооперації повинен бути розподілений між окремими покупцями не за грошовими паями, що вони внесли при відкритті крамниці, а залежно від того, на скільки карбованців вони протягом року закупили товару; з метою збереження цілісності громадської справи, щоб товариство було міцно організоване, доводиться відмовитись від продажу в кредит, тому що без лихварських відсотків продавати в борг надто невигідно.

Пізніше чітко і науково обґрунтовано основні засади кооперації були викладені відомим російським економістом О. В. Чайновим [6, 19] в його книзі «Краткий курс кооперации» і відомим українським юристом і економістом М. І. Туган-Барановським [7] у книзі «Соціальні основи кооперації». Головні принципи сільськогосподарської кооперації в сучасних умовах сформульовані таджицьким правознавцем Ш. М. Ісмаїловим [8, 51–79]. Основні напрями відтворення кооперативних принципів у законодавстві викладені в книзі Т. Мюнхнера «Кооперативні принципи і кооперативне право».

Кооперативні принципи кооперативів та їх об'єднань кожної з держав мають відповідати міжнародним кооперативним принципам, схваленим Міжнародним кооперативним альянсом (МКА) — міжнародною неурядовою організацією, яка в рамках ООН об'єднує кооперативні організації більше 120 країн світу. У 1992 р. до складу МКА прийнята Центральна спілка споживчих товариств кооперації України.

Важливе значення має принцип відтворення в кооперативному законодавстві міжнародних кооперативних принципів. Дотримання цього принципу обґрунтовується тим, що законодавче забезпечення реалізації кооперативних принципів створює умови для створення і функціонування справжніх кооперативів та їх об'єднань, для унеможливлення створення лжекооперативів, які використовують кооперативну вивіску для отримання надприбутку, а не задоволення економічних інтересів пайовиків. Відтворення в законодавстві міжнародних кооперативних принципів свідчить про те, що українське законодавство сприймає їх як такі, що сформульовані на ґрунті узагальнення вікового досвіду міжнародного кооперативного співтовариства, яке організаційно діє в рамках ООН.

Законодавством України врегульована діяльність споживчих товариств і сільськогосподарських кооперативів та їх об'єднань і спілок. Закон «Про споживчу кооперацію» [9] був прийнятий 10 квітня 1992 р., в якому відтворено більшість кооперативних принципів. У ст. 2 Закону «Основні принципи діяльності споживчої кооперації» записано, що «діяльність споживчої кооперації» будується на принципах добровільності членства, демократизму, соціальної справедливості, взаємодопомоги та співробітництва, вільного господарського функціонування на основі ринкових відносин. Відповідно до ст. 1 Закону споживча кооперація створюється для «спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану». Тим самим Законом підтверджено, що споживчі товариства та їх спілки не належать до підприємницьких (комерційних) організацій.

У ст. 3 Закону «Про сільськогосподарську кооперацію» [1] від 17 липня 1997 р. визначено такі кооперативні принципи: добровільність членства фізичних і юридичних осіб в кооперативі та безперешкодний вихід з нього; обов'язкова трудова участь членів у діяльності виробничого кооперативу; обов'язкова участь членів у господарській діяльності обслуговуючого кооперативу; відкритість і доступність членства для тих, хто визнає статут кооперативу, бажає користуватися послугами цього кооперативу та у разі потреби погоджується брати участь у фінансуванні його на умовах, встановлених статутом коопе-

ративу; демократичний характер управління, рівні права у прийнятті рішень за правилом «один член — один голос»; обмеження виплат часток доходу на паї; розподіл доходу між членами кооперативу відповідно до їх участі в діяльності кооперативу; контроль членів кооперативу за його роботою в порядку, передбаченому статутом цього кооперативу.

З прийняттям спеціального Закону «Про кооперацію» [4] в країні виникла можливість створення і функціонування інших видів кооперативів, які базуються на основних принципах кооперації. В цілому до принципів кооперації можна віднести: добровільність вступу та безперешкодний вихід з кооперативної організації; соціальну справедливість, взаємодопомогу та співробітництво; рівне право голосу під час прийняття рішень (один член кооперативу — один голос); вільний вибір напрямів і видів діяльності; демократичний контроль за діяльністю кооперативних організацій та їх посадових осіб з боку членів кооперативних організацій; безпосередня участь членів кооперативної організації у її діяльності.

Можливість створення і функціонування інших видів кооперативів допускається Земельним кодексом України, Цивільним кодексом України та Господарським кодексом України. У зв'язку з цим В.І. Семчик вказує, що інститут кооперативного права як комплексної галузі права розглядаються у взаємодії з нормами галузей цивільного, адміністративного, фінансового, господарського, трудового, міжнародного та інших галузей права. Таке поєднання норм кооперативного права з нормами сумісних галузей права спрямоване на забезпечення прав та інтересів кооперативів і їх членів, кооперативних об'єднань і створених ними підприємств і організацій, на підвищення ефективності кооперативного законодавства. Це сприяє розвитку різних видів кооперації, забезпечує стабільність їх організаційних форм і принципів діяльності.

У цілому до принципів кооперативного права можна віднести такі: право на добровільне об'єднання громадян в кооперативи (товариства) та їх об'єднання (спілки) з метою поліпшення свого економічного і соціального стану; право на господарську самостійність, добровільний вибір форм і напрямів господарської діяльності для виробничих і невиробничих (споживчих, обслуговуючих та інших) кооперативів, при умові, що невиробничі кооперативи не належать до підприємницьких (комерційних) структур; обов'язок членів брати трудову участь в діяльності виробничих кооперативів; дотримання кооперативних принципів створення, господарювання, управління і контролю, статуту кооперативу, статутів кооперативних об'єднань (спілок) в межах делегованих їм в установленому порядку прав і повноважень; органічне поєднання державного і внутрішньокооперативного (в межах, передбачених статутами) регулювання діяльності кооперативів та їх об'єднань (спілок); невтручання держави у внутрішньокооперативну діяльність, яка здійснюється в межах статутів кооперативів та їх об'єднань (спілок); реальність і гарантування суб'єктивних прав учасників кооперативних відносин. Будучи закріплені в законодавчих та інших нормативно-правових актах, ці принципи втілюються в основні правові норми та інститути кооперативного права [10].

Література

1. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1997. — № 39. — Ст. 261.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40–44. — Ст. 356.
3. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18, 19–20, 21–22. — Ст. 144.
4. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2003. — 27 серп.
5. Теорія держави і права: Навч. посіб. / А. М. Колодій, В. В. Кошійчиков, С. Л. Лисенков та ін. — К., 1995.
6. Чайнов А. В. Краткий курс кооперации. — 4-е изд. — М., 1925.
7. Туган-Барановский М. И. Социальные основы кооперации. — М., 1989.
8. Исмаилов Ш. М. Теоретические проблемы правового регулирования сельскохозяйственной кооперации. — Душанбе, 1990.
9. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 3. — Ст. 414.
10. Кооперативне право: Підруч. для вищ. навч. закл. і ф-тів / За ред. В. І. Семчика. — К.: Ін Юре. — 1998.

УДК 351.74(477)

*Е. В. Третьяк***ДЕТЕРМІНАЦІЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ТА ПРАВООХОРОННОГО ОРГАНУ У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ**

Правові перетворення в галузі правоохоронної діяльності, проведення правової реформи в Україні обумовлюють необхідність підвищення ефективності використання управлінських, зокрема, програмних заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю, іншими антисоціальними явищами, підвищенню правової культури населення. Водночас важливим залишається визначення об'єкта такої управлінської діяльності, а саме — правоохоронної діяльності та правоохоронного органу. Вирішення в рамках адміністративного права питань правового та організаційного забезпечення правоохоронної діяльності та статусу правоохоронних органів має допомогти вдосконаленню як системи законодавства, що регулює суспільні відносини в цій сфері, так і відповідних підзаконних та відомчих актів. Наведене обумовлює актуальність цієї роботи.

Об'єктом нашого дослідження є феномени правоохоронних органів та правоохоронної діяльності, а предметом — специфіка детермінації, визначення категорій правоохоронної діяльності та правоохоронного органу. При цьому метою роботи є саме визначення та характеристика категорій правоохоронної діяльності, правоохоронного органу з позиції науки адміністративного права та теорій управління, для чого необхідно узагальнити думки фахівців щодо вказаних феноменів, проаналізувати чинне законодавство та шляхи його розвитку. Питанням організаційних та правових засад діяльності правоохоронних органів у нашій країні присвячена значна кількість робіт, зокрема таких авторів, як В. Р. Айб, Б. В. Бабін, А. М. Бандурка, В. Д. Басай, А. І. Берлач,